

Ульяна Мовна**МЕД КАК ЭРОТИКО-СЕКСУАЛЬНЫЙ МАРКЕР УКРАИНСКОЙ СВАДЬБЫ**

В статье исследуется роль меда как эротико-сексуального маркера украинской свадьбы, а также витальная, эротико-фертильная и магическо-умножительная семантика меда как универсального знака сладости. Семантическое поле свадебного ритуала включает в свое пространство активное функционирование меда как важного эротико-сексуального маркера, которое проявляется на всех этапах украинской свадьбы (сговор, коровайное действо, плетение венков, подготовка к венчанию, встреча молодых как свенчаной пары, свадебный пир у молодой, обряд каморы и перезва, покрывание молодой). Но если на начальной стадии свадьбы в фольклорных текстах прослеживаются эротические параллели, аллюзии, аллегории, то в перезвянских песнях в финальной оргиастической части свадьбы ритуальная насыщенность меда достигает своего апогея.

Ключевые слова: мед, эротико-сексуальный маркер, свадьба, семантика, фольклор.

Uliana Movna**A HONEY AS EROTIC-SEXUAL MARKER OF UKRAINIAN WEDDING**

The article investigates the role of honey as erotic-sexual marker of Ukrainian wedding and exposes the vital, erotic and magic fertile semantics of one as a universal symbol of sweet. The semantic sphere of wedding ritual includes active function of honey as important erotic-sexual marker, which one was on a various stages of a wedding (betrothal, korovay ritual, «vinkopletiny», preparation of marriage, greeting of bride and bridegroom by parents, bridal, komora ritual and «perezva», «zavivannja» of bride). At the beginning stage of wedding folklore texts has erotic parallels, allegories, allusions, at the final stage ones, in perezva songs the ritual satiate of honey amounts to culmination.

Key words: honey, erotic-sexual marker, wedding, semantics, folklore.

УДК 94(477):398.87:2-135.3»134/1648»**Оксана Юрченко****ЧИСЛОВА МАТРИЦЯ ДУМ РАНЬОГО НЕВІЛЬНИЦЬКОГО ЦИКЛУ**

Стаття є самостійним науковим дослідженням, присвяченим вивченню концепту числового символізму як складової світосприйняття людності українських земель в XV–XVIII ст. Актуальність теми обумовлена необхідністю комплексного підходу до реконструкції історичного минулого, важливим елементом якого є система цінностей та народна культура. Автору вдалося розкрити та систематизувати наявні зрізи семантичної природи чисел на прикладі пам'яток думового епосу та запропонувати нову систему вивчення особливостей числового символізму. Поглибивши уявлення про досліджуване явище, розкривши його нові грані, автором було виділено основні контексти побутування зазначених чисел та природу їх ідейно-образного та художнього навантаження.

Ключові слова: символіка чисел, семантичний конструкт, українські історичні думи, невільницький цикл, матриця.

Осторонь від загальної маси української народної поезії та творчості, відбиваючи оригінальність та особливу музичну форму в синтезі з змістовим наповненням, стоять народні думи. Їх природа давно хвилювала дослідників небаченим переплетінням та синтезацією форми та змістового наповнення. Числова символіка складає один із наріжних каменів системи думання людності українських земель в добу середньовіччя та ранньомодерного часу. Часу, коли і постали творіння майстрів думового епосу.

Більшість дослідників сходять в одному: найдавнішим кругом дум виступають невільницькі пісні або плачі, які пов'язані з постійними турецько-татарськими нападами з метою захоплення ясиру на українських землях. В. Антонович і М. Драгоманов дають детальний опис становища невільників, яке було особливо тяжким [1, с. 91–93].

П.Куліш свого часу зазначав, що кобзарі ділять свої пісні на козацькі, які мають своєю сценою Україну, та невільницькі, які описують перебування козаків в турецькій неволі. У А.Лісовського також знаходимо вказівку на молитовний характер невільницьких дум: «Дума начинается и кончается молитвой», а сама подія, що розкриває сюжет думи, не має особливого значення: «ничтожное событие не может составлять цели повествования. Это покрывало, маска, скрывающая стремление певца» [2, с. 36],

А що ж тоді хотів сказати співець? А в рядках лине глибокий ліричний контекст, вся повнота та туга переживання невольниками своєї долі та розлуки з рідною землею: «В отличии от эпических дум, построенных на событии, все невольничьи думы построены на чувстве. Чувство, составляющее основание думы, представляет собою сложный комплекс ощущений, возбуждаемых в человеке тяжелой неволей» [2, с. 37]. З усіх цих переживань, на думку Лісовського, домінантними будуть туга по батьківщині та роду.

М. Максимович, Ф. Колесса, П. Куліш висловили гіпотезу, що невольницькі пісні та думи склалися в невольницькому середовищі і ними ж поширювались. Так М. Максимович згадує: «Освобождение невольников силою оружия и выкуп их деньгами – считалось на Украине святым делом, на которое и бандуристы вызывали своїми думами» [3, с. 11]. Колесса продовжив цю тезу, вказавши на можливість поширення дум подібного змістово-сюжетного наповнення з єдиною ціллю – спонукати людей визволяти всіма способами бранців. З огляду на ту кількість полонених, яких забирали в «ясир», ми можемо припустити, що набіги орд були справжнім народним лихом, від якого не був застрахований ніхто. А, оскільки, думи виступають репрезентантами домінуючих в суспільстві модусів світосприйняття, то гіпотеза згаданих вище дослідників набирає все більш виразних обрисів.

Науковці виділяють наступні «невільницькі плачі» та тематично пов'язані з ними зразки: «Невольники на каторзі» («Плач невольників»), «Плач невольника в турецькій неволі», «Маруся Богуславка», «Іван Богуславець», «Сокиль і сокола», «Федір Безродний», «Самійло Кішка», «Олексій Попович», «Буря на Чорному морі», «Отаман Матяш Старий», «Втеча трьох братів з Азова», «Три брати самарські», «Смерть козака на долині Кодимі» [4, с. 25]. Хронологічно ж ці думи відносяться до раннього козацького періоду, охоплюючи проміжок часу в півтора століття [4, с. 26].

Першими в цьому ряді стоять думи «План невольників» та «Плач невольника», які тематично та стилістично споріднені. Сюжет першої думи зводиться до ніби плачу невольниками, які розповідають про своє положення і звертаються до Бога по допомогу, щоб той наслав природні сили, які б звільнили їх з каторги. При цьому самі невольники ніяких дій для свого визволення не здійснюють. А друга дума – це молитва про спасіння (саме за цією особливістю Б.Кирдан і розділив думи на ті, в яких є лише прохання невольників про допомогу і ті, зміст яких складає звільнення із неволі) [5, с. 74].

Дума «Плач невольників» вміщує шість епізодів застосування числ. Так, 18 разів у нас з'являється згадка про кількість рослин, які застосовувалися в якості інструмента покарання невольників та кількості покарань:

«Баша турецькій бусурманській,
Недовірок християнській,
По рынку вонь похочае;
Вонь самъ добре тее зачувае;
На слуги свои, на турки-янычаре зозла гукае:
«Кажу я вамъ, турки-янычаре, добре вы дбайте,
Изъ ряду до ряду захожайте,
По тры пучки тернины и червоной таволги набирайте,
Бедного невольника по тричи в одномъ месце затинайте!» [4, с.126].

У цьому контексті ми спостерігаємо стилізовану модель застосування числа три в якості посилення внутрішньої напруги. Якщо дума виступає свого роду молитвою, зверненням до Бога, то люди мають відчувати його присутність. В деяких варіантах згадані ще і чотири таволги, які мають надати більшого драматизму картині оповіді. Невільники спочатку просять у Бога допомоги, а коли отримують покарання за свої молитви, починають проклинати турецьку землю та неволю, що є наступним пасажом з числовими елементами в думі. У варіанті, записаного від бандуриста М. Бондаренка (1834 р.) ми знаходимо підтвердження попередніх припущень:

«Каже ты земля турецкая бусурменьская
И будь ты трычи проклята
Шо ты погубыла не одного нашего брата» [4, с.136].

Вказівка на прокляття турецької землі посилюється три кратністю, що слугує додатковим емоційним фоном для слухача. Такі поєднання молитов і прокльонів є типовим для світосприйняття людини того часу. Але нас цікавить сама ідея християнської покори всім випробуванням, які випадають на долю людини і число три має підкреслити Божу допомогу, яка послідує після катувань та переживань (Самійло Кішка рятує своїх козаків після того, як їм довелося пережити трикратні побиття та збільшення кількості кайданів до трьох, Олексій Попович каяттям в своїх гріхах та трикратним читанням Святого Письма теж приносить порятунок товаришам, судно яких розбила хвиля на три часті, 30 років сидять в неволі полонені, перш ніж М. Богуславка дарує їм спасіння). Трійка теж може підсилювати емоційне ставлення невольників до турецького баші, якого вони

називають «недовірком християнським». Число три є улюбленим числовим показником як у фольклорній, так і християнської традиції. Тож його застосування може містити як рівень традиційної стилізації, так і рівень християнської образності. Мотив про «трикратність затинання» в цій думі та думі «Про Самійла Кішку» стосується саме знущань і підкреслює жорстокість поводження з полоненими.

Щодо інших груп числової інформації, то вона представляє собою іншу структуру числової семантичної природи – це числа конкретно-історичного або документального характеру. Так читаємо:

«Што на Чорному морю,
Потребі царській,
Громади козацькій
Там много війська понижено,
У три ряди бідних, безщастних невольників посажено,
По два та по три докупи посковано,
по двоє кайданів на ноги покладено,
сирою сирицею назад руки зав'язано» [4, с.124].

Ці рядки взято із варіанта, запис якого здійснив М. Ніговський від кобзаря П. Колибаби в 1850-х рр. Він суттєво відрізняється від інших, оскільки в ньому вміщується більша історична і географічна конкретизація [5, с.77]. Він не містить сюжету покарання, а лише звернення до Бога та прокляття турецької землі, значно розширюючи коло «провин». Тож наявність вказівок на кількість кайданів, рядів витікає саме з необхідності внести історичну основу в думу, наблизивши її до реальності.

Інша дума невольницького типу «Плач невольника» на сьогодні має 13 записів від виконавців та ще одну творчу реконструкцію П. Куліша, яка потрапила на сторінки видання Б. Грінченка і стала відома кобзарському середовищу [4, с.234]. Навколо цієї думи точилися суперечки з приводу того, який варіант найближче стоїть до автентичного. З цього приводу Єрофіїв вказує на той, де фігурує не один брат, а два, а Б. Кирдан же заперечив подібні думки, посиляючись на те, що друга частина думи має кілька варіацій, однією з яких і виступає поява нового персонажа [5, с.88-89].

Для нас же є показовим те, що невольник у своєму плачі звертається не до Бога, а до своїх рідних з проханням викупу. Очевидно, зміна адресата вплинула і на числову матрицю думи, адже в ній відсутні числа в тій частині, де звучить звернення невольника, тоді як частина з прокльоном турецької землі отримує стилізацію в якості числа 7:

«Ты земле турецка, веро бусурманска,
Ты розлуко християнська!
Уже бо ты розлучила, ни единого, за семь лет войною,
Мужа съ женою,
Брата съ сестрою,
Детокъ маленькихъ съ отцемъ и маткою» [4, с. 239].

Згадані в думі сім років є однією з семантичних формул сімки, розроблені в думовому епосі і своїм корінням сягають давніх архаїчних смислових зрізів. Так у думі «Про Хвеська Андибера» заховались рядки:

«Що козак Хвесько Дендиберя гуля
Й погуляе
Сім год і чотирі,
На дванадцятий год повертає» [6, с.138].

Автор міг вказати на одинадцять років чи інше сполучення років, але було згадано саме про сім років, що підтверджує попередню думку про формування сталої семантичної образності числа сім. Ще дві думи повідомляють про таку числову модель: дума «Вдова Сірка Івана» (7 років не бачила чоловіка) [6, с.124] та дума «Про Івана Коновченка» (деякі варіанти думи подають вік хлопчика, що дорівнює семи) [6, с.91].

Очевидно, існувала певна традиційна форма в думах невольницького циклу, за якою покарання супроводжувалось числовою інформацією в якості художнього засобу посилення контекстів. Самі ж молитви і звернення не потребують такого драматизму і тому не супроводжуються числами.

Інша дума циклу – «Про Марусю Богуславку» – представляється нам сплетінням індивідуальних та психологічних мотивів, розгадку яких і до сьогодні не знайшли дослідники, хоча дума перебувала в постійному колі їх зацікавлень.

Першим, хто ввів в науковий обіг думу «Про Марусю Богуславку», був П. Куліш, який відносить цю думу до плачів, тоді як дума про Самійла Кішку – до славословія. А.Лісовський же називав думу про Марусю Богуславку «драматизованим плачем»: «Как в первой думе фигура ренегата-паши, такъ здесь фигура Маруси Богуславки, гораздо больше, чемъ само событие, обнаруживаетъ чувство певца» [2, с. 31]. Крім того дослідник припустив, що обіцяного звільнення так і не відбулося:

«Его не было, потому что дума кончается молитвой об освобождении, и общий тонь думы – страстно- болящий – совершенно противоречит факту освобождения. [...] Маруся Богуславка – это тоска по родине, тоска по солнцу, по свободѣ, кристализовавшаяся въ форму женщины с прекраснымъ, невыразимо-грустнымъ лицомъ» [2, с.36].

В. Антонович і М. Драгоманов подали свій історичний коментар, де розкрили детальний опис долі жінок з українських земель, які своєю красою могли прокласти собі шлях у покої самого султана (дослідники згадують славнозвісну Роксолану дружину Сулеймана I, дружину Османа II, XVII ст., матір Османа III, XVIII ст.) [1, с. 235–237]. Крім того ними було проведено паралельні порівняння нашої думи з аналогічними сюжетами в пісенній творчості інших народів. Зокрема, дослідники вказували на моравську пісню про брата Яна та сестру Катерину, які сім років перебували в неволі, при чому брат сидів у темниці, а сестра у світлиці. Їм допомогла втекти інша невольниця; інший варіант польського походження; окрім того згадуються дві болгарські пісні, в першій з яких оповідь розкриває сюжет полону брата і сестри, яка стає дружиною паші і яку брат намовляє втекти, а в іншій же туркенья-бранка стає дружиною християнина і не бажає повертатися додому [1, с. 239–240]. Ці аналогії дозволяють краще зрозуміти суперечливу та складну долю жінки.

М.Костомаров теж не оминув своєю увагою думу про Марусю Богуславку, генетично пов'язуючи її з думою про Івана Богуславця [7, с. 211].

С. Томашівський відзначав спорідненість думи про Марусю Богуславку з іншими творами невольницького циклу, але в порівнянні з думами «Про втечу трьох братів з Азова» та «Про Самійла Кішку» «наша ж дума, хоч поетично стоїть дуже високо, в обробленню не дорівнює вище названим. Нема тут ані просторості і повноти в оповіданню, ані тої характеристики дієвих осіб, яку стрічаємо в тих двох думах; навпаки, маємо вражінє, що сій думі про Марусю Богуславку не достає ні початку ні кінця. Ані не бачимо, хто властиве та Маруся, невольниця чи пані, і яке її становище до «пана турецького»; ані не знаємо нічого ближшого про її потурчення, ані про її відносини до козаків, ані про кінець події» [8, с.7–8].

Але в думі заховано значно більше інформації, ніж здається на перший погляд і вся вона пронизана своєрідним символічним глибинним контекстом. Зокрема, О. Грабович, застосувавши новий підхід до вивчення дум – антропологічний – розглядає думи з точки зору витворів культури, які передають універсальні істини, як на рівні подій, так і на рівні міфологічного мислення та відзначила важливий концепт явища смерті: «Смерть в думах, які ми далі побачимо, є символічною, ритуальною смертю, необхідною для переходу до іншого соціального стану або до іншої культурної категорії» [9, с. 30]. А саме поняття переходу включає кілька стадій – «перед межевою (відокремлення від старих або попередніх умов), межевою (яка символізується ритуальною смертю головного героя, випробуваннями, якщо йдеться про колектив) і післямежового (повернення), яка в козаків символізується поверненням до своїх людей» [9, с. 36]. Ми звернули увагу на ці моменти з огляду на те, що межевість виступає важливою ознакою дум, оскільки «ув'язнення, чужина або нічийна земля, небезпечні і нечисті місця – це умови межового стану, в якому герої мають витерпіти фізичні страждання і приниження, і через них досягти стану зміни сутності» [9, с. 36]. З огляду на представлену модель всі дії козаків у думі є нічим іншим, як міфом і ритуалом, а тому пов'язана з архаїчними пластами свідомості.

Всі ці паралелі та характеристики думи дозволяють зрозуміти систему числових показників в думі. Так, в 12 з 19 варіантів думи ми читаємо:

«Що на Чорному морі,
На камені біленькому,
Там стояла темниця камяная.
Що у тій темниці пробувало сімьсот козаківъ,
Біднихъ невольниківъ.
То вони тридцять літь у неволі пробувають,
Божого світу, сонця праведного у вічі собі не видаютьъ» [4, с. 290].

Сімсот козаків, які перебували 30 років в неволі відносяться до царини епічних числ. За словами В. Антоновича і М. Драгоманова «выражение, что невольники 30 лет не видят солнца, – поэтическое преувеличение. Рабы, особенно если ихъ было много, употреблялись для работъ, и следовательно выводились на светъ» [1, с. 238]. З огляду на це, 30 років не мають під собою конкретно-історичного і фактографічного підґрунтя і відносяться до епічних числових конструкцій. Дійсно, аналогічні смислові ключі ми знаходимо і в інших думах. Так у думі про Самійла Кішку читаємо:

«Четвертый Ляхъ Бутурлакъ,
Клюшникъ галерский, сотникъ переяславскій,
Недовирокъ християнскій!
Що бувъ тридцать летъ у неволе [4, с. 515].

І ще один уривок:

Козаки тоди на яйки сидали,
Крючками галеру за лавы зачипали
И на берегъ все турецьке добро выгружали,
Срибло й злото мижъ собою пайювали,
Господа Мылосердного выхвалялы,
Шо прийшлось черезъ трыдцять лить зъ неволи у Сичъ-матиръ прибуты
Ы свого товариства не забулы» [4, с. 563].

Епічне начало та стала традиційна формула вимальовується і щодо семи сотень бранців-козаків: про 700 козаків ми знаходимо сюжет у думі про І. Богуславця (але це не представляється чимось особливим з огляду на гіпотезу П. Житецького та С. Томашівського про спільні витоки обох дум від більш старого епосу про родину Богуславців) [8, с. 8; 10, с. 229]; у думі «Про Федора Безродного» («Ой то батько Кошовий Отаман військовий, добре дбав, – із семисот козаків та піддесят вибірав») [4, с. 409]; у думі «Про Самійла Кішку» теж присутній даний сюжет, з тією тільки різницею, що було не 700 невольників, а яничар:

«У той галеръ пробувало 700 (семьсот) турокъ,
Межъ ними булъ старшій старшиною Алканъ-паша,
Трапезонское дитя молодое» [4, с. 508].

Ще один приклад вживання сімки в якості певної сукупності людей знаходимо в думі «Про Олексія Поповича»:

«Третья часть по Чорному морю гуляе,
Ни виткиль соби поряхунку не мае;
А при той части потопае
Семьсот душ хрестыянскихъ» [4, с. 604].

Сімсот «душ християнських», які потопають на третьому обломку судна не мисляться випадковим набором числових змістових ключів: яскравою тут теж є теза про Божественне передвизначення, образом якого і виступають числа три та сім.

Так сімка у нас отримала свою семантико-семантичну формулу – позначає певну сукупність людей, що не відповідає історичній дійсності, а служить сталим смисловим конструктом.

У варіанті думи «Про Марусю Богуславку», записаного від кобзаря М. Бондаренка, ми спостерігаємо іншу форму на позначення кількості невольників – у нього вказується 504 в'язні. У його ж виконанні Мартинович записав і думу про І. Богуславця, де вказується 404 бусурмани, а в іншому варіанті – 40 бусурманів. Ці записи мають більш пізні походження, а з огляду на характеристику, яку отримала у дослідника творчість та талант М. Бондаренка ми можемо говорити про певну трансформацію сюжетного оздоблення в думках. Крім того, думи невольницького циклу вже втратили свою актуальність і глибину почуттів для кобзарів ХХ століття, тож вони часто імпровізували, замінюючи старі образи новими, які були їм ближчі чи служили краще для витворення гармонійного римованого ряду. Відзначимо, що подібна кількість більше не постає в жодній з розглянутих дум.

Дума «Про Марусю Богуславку» розпочинається і завершується подіями священної історії, оскільки слова молитви до Бога звучать на Великдень, а релігійне свято – це «реактуалізація первісної події, священної історії» [11, с. 57]. На думку М. Еліаде, «релігійна людина живе у часі витоків, міфічному часі. Вона виходить з мирського світу, щоб приєднатися до непорушності часу, Вічності». Тут же ми спостерігаємо протиставлення храму християнського і храму мусульманського, що вказує на дуалізм, притаманний християнському світосприйняттю. За концепцією Еліаде храм «воспроизводит Рай и звездный мир [...] Царские врата собственно алтаря назывались также «вратами Рая». В течении пасхальной недели эта дверь оставалась открытой во время всей службы» [11, с. 58]. В. Антонович та М. Драгоманов подали детальний образ темниці, який протиставляється турецькому храму. Після ознайомлення з характеристиками становища невольників можна уявити, в яких складних умовах вони виживали і часто лише віра та примарна надія на звільнення підживлювала їх сили до життя.

Важливим для думи є також концепт світла, оскільки невольники до дня Великодня не бачать «білого світу і праведного сонця», і лише цього дня до них приходить спасіння, переродження, адже звільнення для козаків не просто історичний факт, але і сакральне переродження. Тож в думі захована глибока ідея Спасіння та народження як визволення, що сама по собі ускладнює змістову структуру думи. Числа в цьому випадку несуть своє сакральне навантаження, підкреслюючи, поглиблюючи загальну оповідну канву в рамках розроблених мистецьких засобів.

У думі «Іван Богуславець» сімка постає перед нами в кількох контекстах:

«Въ городъ Козловъ стояла темница каменная,
7 сажень въ землю вмурованная,

У той темницъ пробувало 700 козаковъ,
Бедныхъ невольниковъ» [4, с. 364].

І далі читаємо:

«То вже Алкань-паша, пани молодая,
7 недель хмелю не заживала,
Христианскою верою не урькала,
В сехъ невольниковъ изъ темницы выпускала,
Въ землю христианскую хорошенько провожала» [4, с. 365].

Сюжети фігурування число сім носять єдиний мотив та ідейну направленість: «700 душ християнських» маємо в думах «Маруся Богуславка», «Федора Безродного», «Про Олексія Поповича», а у думі «Самійло Кішка» та «Іван Коновченка» – 700 татаринів. Очевидно, сімка широко застосовувалась в якості круглого числа на позначення кількості. Однак, в певних думах до традиційного фольклорного звучання додалося ще і християнський мотив, що розкриває дуальність природи числа – художньо-образну і ідейно-символічну. Дійсно, релігійні мотиви характерні саме для дум давнього невірницького кола, що генетично пов'язані з голосіннями та псалмами, оскільки відображають долю невірників на чужині, християн серед іновірців. Сімка у нас практично зникає з поля зору у думах хмельницької доби та думах побутових, де вже відсутні мотиви боротьби з турками та татарами.

Замикає коло «богуславської групи» [12, с. 28] дума «Сокіл і соколя», яка має щонайменше дві редакції, які мають суттєві змістові відмінності [12, с. 29]. Але показовим є той факт, що дума є твором не просто епічного, а алегоричного сюжету, яка походить з козацьких часів про невірників у турецькій неволі, однак своїм алегоричним підґрунтям сягає значно давніших часів.

Сюжет думи розповідає про сокола, дитя якого забрали стрільці-булахівці, які йшли з Цареграду. Вони віддали соколя Івану Богуславцю, який надягнув йому на ноги срібні пута, очі «закрив жемчугом» і ходив по місту забавлявся з птахом. Старий сокіл в цей час був в далеких чужих краях у пошуках їжі, а по поверненні сизокрилий орел повідав йому про долю його дитини. Орел дав пораду соколу летіти до Цареграду і навчити соколя не бути прихильним до турецьких розкошів. Дума завершується прокляттям Цареграду. В інших варіантах – сокіл врятував соколя з неволі.

Образи «сизокрилого орла», «ясного сокола» і соколяти-символічні. Через них співці прагнули донести головну ідею твору – засудження ренегатства та відображення неволі і визволення [4, с. 386–387]. Б. Кирдан провів аналогії з піснями інших народів і дійшов висновку, що дума має народне походження, а її образи, символіка – широко поширені в усній народній творчості [5, с. 117]. Тож дума є доповненням до невірницьких плачів і розкриває ідею звільнення з турецької неволі, яка зваблює своїми розкошами. З точки нашого дослідження дума є прикладом повної відсутності числових показників, що пояснюється вже самим алегоричним символічним наповненням думи. Крім того у думі мало відчувуються релігійні мотиви, які підкреслювались би числовою матрицею. Тут не читаються ані молитви, ані звернення до Святих, батьків.

Тож думи раннього невірницького циклу представляють собою молитовні плачі, в яких оспівується тяжка доля полонених. Числова символіка включається в тексти з метою підкреслення важкого становища невірників та символізованого відображення Божого помислу та присутності. Дійсно, невірники палко просять у Бога допомоги тоді, коли їх випробування досягають апогею, а допомоги чекати ні звідки. Лише віра їм допомагає пережити всі знуцання.

Список використаних джерел

1. Антонович В. Предисловие / В. Антонович В., М. Драгоманов // Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова: [в 2 т.]. – К., 1874. – Т. 1. – 246 с.
2. Лисовский А. Опыт изучения малорусских дум / А. Лисовский. – Полтава, 1890. – 57 с.
3. Максимович М. Предисловие / М. Максимович // Сборник украинских песен, издаваемый Михаилом Максимовичем. – К., 1849. – Ч. 1. – 78 с.
4. Українські народні думи. У 5 т. Т.1. Думи раннього козацького періоду / [упоряд.: М. К. Дмитренко, Г. В. Довженко (тексти), С. Й. Грица (мелодії)]. – К.: ІМФЕ НАН України, 2009. – 887 с.
5. Кирдан Б. Украинские народные думы (XV–XVII в.) / Б. Кирдан. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1962.
6. Грушевська К. Українські народні думи. Т.2. / К. Грушевська. – Київ-Харків: Пролетар, 1931.
7. Костомаров Н. История козачества в памятниках южно-русского народного песенного творчества / Н. Костомаров // Русская мысль. – 1880.
8. Томашівський С. Маруся Богуславка в українській літературі. Історично-літературний нарис / С. Томашівський // Літературно-науковий вісник. – 1901. – Т. 14. – № 4–6.
9. Грабович О. Думи як символічний код переказу культурних цінностей / О. Грабович // Родовід. – 1993. – № 5.
10. Житецкий П. Мысли о народных малорусских думах / П. Житецкий. – К., 1893.
11. Еліаде М. Мефістофель і Андрогід / М. Еліаде. – К., 2001.
12. Грушевська К. Українські народні думи / К. Грушевська. – Київ-Харків: Пролетар, 1927. – Т.1.

Оксана Юрченко**ЧИСЛОВАЯ МАТРИЦА РАННЕГО НЕВОЛЬНИЦКОГО ЦИКЛУ**

Стаття являється самостійним научним дослідженням, которое посвящено изучению концепта числового символизма как важной составляющей мировоззрения населения украинских земель в XV–XVIII вв. Актуальность темы обусловлена необходимостью комплексного подхода к реконструкции исторического прошлого, важным элементом которого есть система ценностей и народная культура. Автору удалось раскрыть и систематизировать существующие срезы семантической природы чисел на примере памятников думового эпоса и предложить новую систему изучения особенностей числового символизма. Углубивши представления о изучаемом явлении, было выделено основные контексты бытования указанных чисел и природу их идейно-образной и художественной нагрузки.

Ключевые слова: символика чисел, семантический конструкт, украинские исторические думы, невольничий цикл, матрица.

Oksana Yurchenko**NUMBER SYMBOLISM IN THE TEXTS OF THE UKRAINIAN HISTORICAL DUMAS OF THE PERIOD BEFORE RULING OF BOHDAN KHMELNYTSKYI**

This article gives the attempt of reconstruction of numerical matrix in the Ukrainian historical dumas on the example of detection and interpretation of semantic constructs of numbers. Our research reflected the studies of specific semantic cross-sections for number seven and three. The method of work is to identify the system of number repetitions in different semantic contexts and selection of its major features. In particular, we succeeded to isolate the basic semantic contexts for the number three and seven, at the same time revealing main ideological imaginative and sacred foundations of their symbolic cross-section. Comparing contexts and breadth of application of seven and three, we saw the features of the use of these numbers and of their meaning. Three occupies a leading place in numerical matrix of duma, bringing a deep religious context, while the number seven is thought by us as rather vivid example of mythical epic folk memory and traditions, leaving aside the Christian component. Numerical matrix of duma is not limited to these concepts and modes and requires further study in a view of the breadth of its application.

Key words: the symbolism of numbers, semantic construct, Ukrainian historical Duma, slave cycle, matrix.

УДК 72.033.4(477)16/19**Віра Мельник****ДЕРЕВ'ЯНІ ДЗВІНИЦІ СКОЛІВЩИНИ**

Стаття присвячена проблемі, пов'язаній зі збереженням дерев'яних архітектурних сакральних пам'яток Сколівщини. Зроблено спробу нового бачення й узагальнення сакрального мистецтва, а саме дзвіниць, як одного з найцінніших у цьому плані регіонів Карпатського краю – Бойківщини, котрій має особливі заслуги в галузі дерев'яної архітектури.

Ключові слова: Сколівщина, Бойківщина, сакральне мистецтво, дерев'яні дзвіниці, архітектура.

На цілому просторі Європи найбільша кількість, найцінніших зразків, дерев'яного будівництва збереглися на Україні. На Сколівщині і Турківщині у XVIII ст. відбувався процес створення нового типу сакрального об'єкту, тобто проходила своя західноукраїнська інтерпретація вертикальної композиції церковної споруди. Цей процес тривав майже два сторіччя і закінчився тим, що в цих двох районах сформувалось своє оригінальне об'ємно-планувальне вирішення, яке пізніше дістало назву «церкви бойківського типу, бойківської школи» [20, с.256].

До перлин Бойківського сакрального мистецтва відносяться не лише церкви, а й дзвіниці. Їх на Сколівщині збереглося не менше ніж церков, адже біля кожної дерев'яної церкви стояла дерев'яна дзвіниця, яка інколи виконувала роль в'їзних воріт.

Мета статті – дослідити процеси будівництва та розвитку дерев'яного сакрального мистецтва Сколівщини, а зокрема дзвіниць.

Історіографія сакрального дерев'яного будівництва дзвіниць Бойківщини представлена у працях В.Щербаківського [24], А. Лушпинського [14], В. Залозецького [7], В. Січинського [18–19], М. Драгана [5], Г. Логвина [13], П. Юрченка [25], Р. Могитича [16], А. Данилюка [4], М. Грушевського [3],